

УДК [061.12(477.83-25):929]ДОРОШ:І.КРИП'ЯКЕВИЧ]“1956/1965”

Леонід МАЦКЕВИЙ, Дарія РОМАНОВА, Богдан МИКИТІВ

ЮЛІАН ДОРОШ – ФОТОМИСТЕЦЬ, КРАЄЗНАВЕЦЬ, ЛЮДИНА

Юліан-Юрій Омелянович Дорош народився у м. Жидачів 9 червня 1909 року. Це була людина добре відома у Львові і не тільки і навіть дещо легендарна. Він був фотограф-аматор від Бога. Основна його трудова діяльність як фотомистця пройшла переважно у Львівському історичному музеї, Інституті суспільних наук АН УРСР і Львівській політехніці. Але згадкам про його вклад лише в археологічну науку в науковій та науково-популярній літературі може позазрити й відомий науковець. Про відкриті та обстежені ним археологічні пам'ятки було повідомлено у книгах “Археологічні роботи музею у 1952–1957 рр.” (Львів, 1959); “Археологічні пам'ятки Української РСР” (Київ, 1966); “Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів” (Київ, 1982); “Державний реєстр пам'яток археології Івано-Франківської області” (Івано-Франківськ, 2001), інших виданнях. Його біографія опублікована Я. Д. Ісаєвичем у монографії “Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Наукова діяльність, структура, працівники” (Львів, 2001) та А. Козицьким і В. Морозом в “Енциклопедії Львова” (Львів, 2008). Нещодавно про виставку творів Юліана Дороша в Історико-краєзнавчому музеї м. Винники і його життєвий шлях оповістила газета “Винниківський вісник” (Винники, 2009. 28 квітня). Фотоілюстрації Ю. Дороша прикрасили монографії “Тканини та вишивки” (1960) і “Вбрання” (1961), багато інших солідних видань.

У 1927 р. Юліан Дорош закінчив класичну гімназію у Станиславові (тепер Івано-Франківськ), а у 1927–1932 роках навчався на правничому факультеті Львівського університету, мешкаючи у родині Антона Крушельницького. Він був одним із організаторів Українського фотографічного товариства у Львові (1930), створив першу короткометражну кінострічку “Раковець” (1931), був автором-постановником першого у Галичині повнометражного фільму на етнологічні теми і з життя кооперації “Для добра і краси” (1937), видав підручник фотоаматора (1938), супроводжував Олександра Довженка по Галичині восени 1939 року.

Юліан Дорош працював у нашому інституті (тоді Інститут суспільних наук АН України) завідувачем фотолабораторії відділу археології, а фактично виконував фотозамовлення працівників усієї установи у 1956–1965 роках. З директором інституту академіком АН України І. П. Крип'якевичем вони були добре знайомі ще з початку 30-х років. Це була дружба людей, щиро закоханих в історію рідного краю.

Ще у 1935 р. Іван Крип'якевич у журналі “Світло й тінь”, з яким співпрацював Юліан Дорош, у статті “Що світлити у Львові ?” поставив ряд завдань особливо

стосовно збереження культурної спадщини, історичного та природного середовища міста Львова. У той час виконати таку програму було вкрай складно. Але у 50-х роках, коли І. П. Крип'якевич став директором інституту та почалася “хрущовська відлига”, постала реальна можливість розкрити бодай деякі правдиві аспекти історії Львова. Зародилася ідея перевидати книгу “Історичні проходи по Львові”, яка вийшла першим виданням в умовах польської окупації ще у 1932 році. Зрозуміло, що важливим аспектом майбутньої роботи повинні були стати ілюстрації до неї. Кращої кандидатури для виконання світлин, ніж Юліан Дорош, уже тоді працівника інституту годі було б і шукати. Дорош-батько залучив до цієї важливої справи й свого десятирічного сина Андрія, який щойно на “відмінно” закінчив 4-й клас 28 середньої школи. Основним обов'язком молодого “асистента” було записування у блокнот сюжетів та адрес (якщо це були конкретні будівлі) відзнятих батьком об'єктів. З часом Юліан Дорош доручав синові й знімкувати. Так, 1960 р. датується його фото Івана Петровича, яке нині прикрашає 8-му сторінку перевидання 1991 р. “Історичних проходів по Львові”. Світлина виконана біля будинку № 23 на нинішній вулиці С. Воробкевича (поміж Мучною й Круп'ярьською). Від осені 1959 р. було три роки інтенсивних оглядів, багато проходів утрьох, іноді ще з кимось як львівських околиць – Знесіння, Янівського, Кривчиць, Клепарова, Снопкова, Ялівця, Замарстинова, Погулянки, Личакова, Бульки, Левандівки, Голоска, Софіївки, а також і центральної частини Львова. Було виконано сотні світлин, які увійшли у нове видання “Історичних проходів по Львові”, інші наукові та науково-популярні роботи, експозиції музеїв і виставок, часом навіть, на жаль, без посилки на авторів таких фотографій.

І. П. Крип'якевич у статті “Що світлили у Львові?” згадував і про необхідність зазнімкувати унікальну рослинність Кайзервальду. Такий задум, який, за словами Андрія Дороша, можна назвати “Квіти Кайзервальду”, здійснився лише частково на початку 60-х років. Саме тоді на цих плоских піщаних горбах на північно-східній околиці міста, які розкинулися поміж горою Льва та Кривчицями (тоді вже Чорнеча Гора) планувалося створити архітектурний заповідник. Саме Іван Петрович Крип'якевич весною 1961 р. залучив Юліана Дороша до створення фототеки флори цієї території, тобто зайнятися ботанічною макрофотографією. Іван Петрович у будні дні на самоті або зі Степаном Гайдучком під час прогулянок по Кайзервальді з'ясовував, де і що починає квітнути, а у неділю проводив Юліана Дороша із сином Андрієм навпростець до потрібного місця. Це був переважно молодий ліс, засаджений акаціями, соснами, дубами, іншою місцевою та екзотичною рослинністю. За два роки фотомистець зробив сотні світлин рослинності, ідентифікованими працівником Державного природознавчого музею у Львові ботаніком Костем Андрійовичем Малиновським. Ці твори Юліана Омеляновича Дороша дають нам можливість порівняти природне середовище рубежу 50 і 60-х років ХХ століття з сучасним. На основі таких світлин і була проведена персональна виставка майстра у Природознавчому музеї АН УРСР у Львові в 1963 році. На виставці було представлено більше 150 кольорових та чорно-білих фото, з яких третина були краєвиди ще незаужиткованого музеєм Кайзервальду, а решта – макроплани печериць і маслочків. Ці його фотографії публікувалися також у звітах про польові дослідження та в працях з археології, етнології, народного мистецтва, всього розмаїття життя.

У нашому інституті Юліан Дорош, окрім директора, зустрів своїх давніх друзів і колег по археологічних, краєзнавчих та інших експедиціях – Маркіяна Смішка, Ігоря Свешнікова, Олексія Ратича, Ларису Крушельницьку, Олександра Черниша. Адаже ще у 30-х роках він зняв на кіноплівку розкопки у Галичі, здійснювані Ярославом Пастернаком. Дія його фільму “Раковець” відбувалася поряд з археологічними розкопками у “Галицьких Помпеях” (с. Незвисько Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.), які проводилися спільною польсько-англійською експедицією (Леон Козловський, Ян Брик, Річард Гечісон, Джон Престон) у 1926 році. Аналізуючи роль культури лінійно-стрічкової кераміки та трипільської цивілізації у розвитку матеріальної і духовної культури, на ці дослідження посилався навіть всесвітньовідомий Гордон Чайлд у книзі “У витоків світової цивілізації”, яка вийшла у Лондоні, а згодом була перевидана російською мовою у 1952 р., а також на інших мовах. У 1950-х роках саме тут проводилися і роботи експедиції нашого інституту разом з Інститутом історії матеріальної культури АН СРСР, Ермітажем і Ленінградським університетом при участі Маркіяна Смішка, Олексія Ратича, Лариси Крушельницької, Олександра Черниша і Катерини Черниш. Світлини і цих досліджень були виконані Юліаном Дорошем.

Юліаном Дорошем поблизу с. Незвисько були відкриті поселення Корнів, Копичинці та інші пам'ятки, які згодом стаціонарно досліджували, себто вели розкопки знані спеціалісти нашого інституту Олексій Ратич, Ігор Свешніков, фахівці багатьох інших наукових установ. На основі декількох кремінців, знайдених Юліаном Дорошем поблизу с. Раковець, Олександр Черниш відкрив досить рідку на Подністер'ї стоянку доби мезоліту, пізніше віднесена до культури Незвисько-Оселівка, зокрема пам'яток типу Незвисько XII-Оселівка I. Комплексний міждисциплінарний аналіз дозволив вбачати серед кам'яного інвентаря таких пам'яток гравецькі пережитки епохи пізнього палеоліту в добу середнього мезоліту. У 1975 р. приємною несподіванкою для нас, учасників Прикарпатської експедиції інституту, були відвідини Юліаном Омеляновичем наших розкопок багаточислового поселення Незвисько IX поблизу решток фортеці у с. Раковець, знятою ним на плівку багато років назад.

Юліан Дорош був людиною неординарною. Він завжди мав свою думку на вирішення різних питань. Тому керівники та “авторитетні” спеціалісти часом мали проблеми при спілкуванні з ним. У відділі археології ще й досі збереглася легенда про те, як завідувач відділу професор і учасник Другої світової війни, виживший у фашистських концтаборах Олександр Черниш перед тим, як зайти у фотолабораторію, опитував співробітників про настрої у Юліана Омеляновича.

Юліан Дорош був знайомий з Ігорем Свешніковим ще з 30-х років. Обидва навчалися на правничому факультеті, але юристами не стали. Після війни вони працювали у Львівському історичному музеї і нарешті – у нашому інституті. Що могло бути спільним у типового галицького інтелігента з російським дворянином – очевидно праця за покликанням. У археологічних, краєзнавчих і в мистецькознавчих проходах вони майже ідеально доповнювали один одного. Одного разу Ігор Свешніков звернувся до Юліана Дороша з проханням зробити йому копії фотографій Грігорія Распутіна та Ніколая II. Працівники “компетентних” органів “випадково” довідалися про таку “антирадянську” діяльність фотографа Юліана

Дороша і він був звільнений з роботи. Лише завдяки клопотанню Івана Петровича Крип'якевича, Юліану Омеляновичу не була інкримінована сумнозвісна 54-га, 11 стаття. Якби Юліан Дорош признався, що ці фотографії він отримав від Ігоря Свешнікова, наукова кар'єра останнього, а ймовірно й Львівська прописка очевидно б завершилися у 1965 році.

Юліан-Юрій Дорош помер у Львові 20 липня 1982 року. Він був похований на Личаківському цвинтарі. Його іменем названа вулиця міста. Збережена спадщина Ю. Дороша налічує близько 12 тисяч негативів із світлинами народного побуту, архітектури, народного мистецтва, пам'яток природи та давнього минулого заходу України. Його фотографії публікувалися у численних працях з археології, архітектури та етнології, експонувалися на Першій всеслов'янській фотовиставці у Загребі (1935), виставках у Львові (1963), Івано-Франківську (1972) і Винниках (2009).